

УДК 339.3:339.5

Куцик П. О.

kutsykpetro@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5795-9704

Researcher ID: G-9204-2019

д.е.н., проф., ректор, професор кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Лунак Р. Л.

economist_555@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1830-1800

Researcher ID: I-2980-2017

д.е.н., проф., професор кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Качан О. Є.

kachan71y@icloud.com, ORCID ID: 0009-0001-0496-0186

докторант, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація. Державна політика охоплює численну кількість напрямів, за якими передбачається проведення змін, щоб забезпечити покращення стану та темпів розвитку обраних об'єктів регулювання. Внутрішня торгівля відноситься до тих сфер державної політики, зміни в яких визначають ступінь гарантування економічної безпеки та конкурентного розвитку національного господарства. У статті державну політику модернізації системи внутрішньої торгівлі запропоновано розглядати як цілеспрямовану діяльність державних інституцій, яка направлена на постійне вдосконалення та зміцнення системи внутрішньої торгівлі на засадах впровадження та активного поширення передових інновацій і технологій із орієнтацією на пришвидшення обміну та розподілу результатів праці, задоволення потреб та запитів споживачів, нарощення місткості внутрішнього ринку, забезпечення розвитку сфер виробництва та споживання. До елементів державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі віднесено механізми (інституційний, економічний, ринковий, організаційний, соціальний), інструменти, об'єкти регулювання, завдання та функції, за кожним із яких надано характеристики особливостей політики. Виділено пріоритетне значення інституційного механізму, яке полягає у забезпеченні оновлення правового середовища товарного обігу та підвищення якості керованості товарно-грошових потоків, економічного механізму – створення сприятливого економічного середовища з орієнтацією на покращення формування та ефективності використання ресурсного забезпечення в системі внутрішньої торгівлі, ринковий механізм – формування прозорого та конкурентного середовища, у якому відсутні ознаки монополізації та тінізації, організаційний механізм – реформування системи управління розвитком внутрішньої торгівлі з орієнтацією на налагодження нових інтеграційних міжгалузевих зв'язків та поглиблення процесів міжсуб'єктної комунікації і координації, соціальний механізм – побудови дієвої системи соціальних та трудових стимулів зростання інтелектуалізації, наукової та технічної творчості, креативності, нових знань та нагромадження і розвитку людського капіталу, конкурентоспроможних талантів.

Ключові слова: внутрішня торгівля, модернізація, державна політика, підприємницька діяльність, підприємство торгівлі, внутрішній ринок, механізм.

Kutsyk Petro

kutsykpetro@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5795-9704

Researcher ID: G-9204-2019

Doctor of Economics, Professor, Rector, Professor of the Department of Accounting, Control, Analysis and Taxation, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Lupak Ruslan

economist_555@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1830-1800

Researcher ID: I-2980-2017

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Kachan Oleg

kachan71y@icloud.com, ORCID ID: 0009-0001-0496-0186

Doctoral degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

PECULIARITIES OF THE STATE POLICY OF MODERNIZATION OF THE DOMESTIC TRADE SYSTEM

Abstract. State policy involves a large number of directions in which changes are expected to be made in order to improve the state and pace of development of the selected objects of regulation. Domestic trade refers to those spheres of state policy, changes in which determine the degree of guaranteeing economic security and competitive development of the national economy. In the article, it is proposed to consider the state policy of modernization of the domestic trade system as a purposeful activity of state institutions, which is aimed at the constant improvement and strengthening of the domestic trade system on the basis of the implementation and active dissemination of advanced innovations and technologies with an orientation towards accelerating the exchange and distribution of labor results, meeting needs and requests consumers, increasing the capacity of the domestic market, ensuring the development of the spheres of production and consumption. Mechanisms (institutional, economic, market, organizational, social), tools, objects of regulation, tasks and functions are assigned to the elements of the state policy of modernization of the domestic trade system, for each of which the characteristics of the policy are given. The priority value of the institutional mechanism is highlighted, which consists in ensuring the renewal of the legal environment of commodity circulation and improving the quality of the management of commodity and cash flows, which allows improving the development of the infrastructure of domestic trade and the efficiency of the functioning of its economic agents, economic mechanism – creation of a favorable economic environment with an orientation towards improving the formation and efficiency of the use of resource provision in the system of internal trade, market mechanism – the formation of a transparent and competitive environment in which there are no signs of monopolization and shadowing, and market institutions are effective, organizational mechanism – reforming the domestic trade development management with a focus on establishing new integration inter-branch connections and deepening the processes of inter-subject communication and coordination, social mechanism – building an effective system of social and labor incentives for the growth of intellectualization, scientific and technical creativity, creativity, new knowledge and the accumulation and development of human capital, competitive talents.

Key words: domestic trade, modernization, state policy, entrepreneurial activity, trade enterprise, domestic market, mechanism.

JEL Classification: D30, F10, L10

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-41-06>

Постановка проблеми. Модернізація є довготривалим процесом і для належної її організації повинен бути розроблений інструментарій, який забезпечує досягнення очікуваних результатів. Таким інструментом є державна політика, що розробляється та реалізується на основі певних механізмів, завдяки яким і вирішуються завдання модернізації. Якщо говорити в контексті модернізації системи внутрішньої торгівлі, то державна політика направлена на вирішення завдань із налагодження постійного її вдосконалення та зміцнення. При цьому основним орієнтиром державних інституцій у проведенні модернізації системи внутрішньої торгівлі заведено розглядати впровадження та активне поширення передових інновацій і технологій. Завдяки такому підходу варто очікувати на (1) пришвидшення обміну та розподілу результатів праці, (2) задоволення потреб та запитів споживачів, (3) нарощення місткості внутрішнього ринку, (4) забезпечення розвитку сфер виробництва та споживання. Саме таке концептуальне бачення визначає сукупність елементів пришвидшення обміну та розподілу результатів праці, задоволення потреб та запитів споживачів, нарощення місткості внутрішнього ринку, забезпечення розвитку сфер виробництва та споживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державна політика охоплює численну кількість напрямів, за якими передбачається проведення змін, щоб забезпечити покращення стану та темпів розвитку обраних об'єктів регулювання. Внутрішня торгівля відноситься до тих сфер державної політики, зміни в яких визначають ступінь гарантування економічної безпеки та конкурентного розвитку національного господарства. Проведення змін заведено розглядати як спосіб здійснення різного роду зрушень та перетворень у напрямі осучаснення і постійного вдосконалення. Так, до пріоритетних таких способів віднесено модернізацію, тлумачення якої і передбачає визначення інструментарію, який призводить до прогресивних змін. Все це характеризує необхідність постійного удосконалення державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі і тут варто виділити праці науковців: В. Базилюк, Л. Батченко, Т. Васильціва, Л. Дробиш, І. Мельник, Д. Нікитенко, М. Римар, М. Флейчук, М. Чорної, Т. Шталь та ін. Разом з тим, висока динамічність глобального середовища та зростання ринкових

викликів обумовлюють потребу в обґрунтуванні нових засад державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі.

Постановка завдання. Метою статті є наукове обґрунтування особливостей державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі з врахуванням комплексу базових елементів (механізмів, інструментів, об'єктів регулювання, завдань, функцій) її розроблення та реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Заведено розглядати різні механізми державної політики, при цьому одним із базових є інституційний механізм. Так, сформованість інституційних положень є критично важливою при покращенні умов торгівлі, посиленні захищеності прав підприємницької діяльності чи ін., що і закладає основні напрями модернізації галузі. В. Базилюк, І. Безпалько вбачають реалізацію інституційного механізму в контексті оновлення правового середовища товарного обігу, у якому діють правила та норми міжнародного зразка та відсутні бар'єри для налагодження підприємницької діяльності [1, с. 229-232]. Про посилення дієвості нормативно-правової системи внутрішньої торгівлі стверджують Л. Батченко, М. Деліні, при цьому наголошують на необхідності покращення керованості товарно-грошових відносин у галузі. Зокрема, пропозиції стосуються удосконалення інфраструктури внутрішнього ринку, посилення норм сертифікації та ліцензування, що успішно можна забезпечити на основі повної цифровізації діяльності контролюючих органів, впровадження сучасних підходів до подолання тінізації торгівлі [2].

Поряд із інституційними перетвореннями, існує необхідність удосконалення інструментарію економічного механізму державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі. Тут варто враховувати, що одним із важливих індикаторів оцінювання ефективності державної політики є фінансово-економічний стан підприємств, на який орієнтуються при модернізації галузі. На думку Д. Нікитенко, для забезпечення належного фінансово-економічного стану підприємств торгівлі та їх розвитку повинно бути сформоване сприятливе інвестиційне середовище. Сталий розвиток інвестиційної діяльності є тим інструментом, що забезпечує проведення прогресивних змін та багатоаспектних перетворень всіх сфер функціонування під-

приємств та галузі загалом. Реалізація державою такого інструменту стимулює інноваційно-технологічний розвиток підприємств торгівлі, а на цій основі і розширює їх можливості нарощувати конкурентний потенціал. Водночас і галузь здатна домогтися підвищення ефективності функціонування та реалізації функцій та завдань у національному господарстві [3, с. 114-120]. Автори праці [4, с. 46-50] наголошують на необхідності використання ширшого інструментарію економічного механізму державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі – кредитування, оподаткування, тарифоутворення, бюджетування та ін.

Відомо, що збалансований стан та зростаюча динаміка ринку є основним індикатором розвитку внутрішньої торгівлі, а відтак важливо врахувати характеристики ринкового механізму при формуванні державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі. М. Чорна наголошує, що одним із основних свідчень динамічного розвитку ринку заведено розглядати дотримання засад ведення добросовісної та правомірної конкуренції. За такої моделі конкуренції посилюється ділова активність, результативно реалізуються інвестиційно-інноваційні та техніко-технологічні проєкти, покращується соціальна відповідальність підприємств торгівлі [5, с. 245-254]. З іншого боку, завдяки здоровій конкуренції пряме втручання державних інституцій у ринкове та галузеве середовище стає мало необхідним, а вагомим значення більше набуває державна підтримка новітніх ініціатив та прогресивних проєктів бізнесу.

Конкуренція перетворюється на каталізатор численної кількості тенденцій, завдяки чому створюються нові та покращуються існуючі можливості суб'єктів торгівлі. Орієнтація ринкового механізму на формування прозорого та конкурентного середовища є важливою ще також із позиції недопущення монополізації та тінізації внутрішньої торгівлі. У праці [6, с. 104-110] розглядається такий стан внутрішньої торгівлі, як підтвердження дієздатності ринкових інститутів та ефективності державного контролю ринкових відносин.

Т. Васильців, М. Флейчук, Р. Лупак є прихильниками наведених тверджень, але водночас наголошують на важливості зорієнтованості ринкового механізму державної

політики модернізації системи внутрішньої торгівлі на забезпечення структурно збалансованого її розвитку, що передбачає розширення місткості внутрішнього ринку товарами вітчизняного виробництва з високою доданою вартістю та конкурентоспроможністю, розбудову збалансованої просторово-видової мережі об'єктів торгівлі, формування оптимального співвідношення об'єктів роздрібно-торгівлі та крупноформатних мереж та ін. [7, с. 10-19].

Висока інтенсивність глобалізаційних та неоіндустріальних змін значною мірою визначає необхідність переформатування організаційного механізму модернізації внутрішньої торгівлі. І. Мельник наголошує на важливості розширення складу суб'єктів торгівлі, зокрема включаючи домогосподарства, виробничі підприємства, елементи ринкової інфраструктури [8, с. 16-21]. М. Римар, У. Ватаманюк-Зелінська звертають увагу на посилення інтеграційних зв'язків суб'єктами торгівлі, що передбачає розширення їх участі в розробленні і реалізації міжгалузевих та міжсекторальних проєктів [9, с. 38-55]. Натомість Т. Шталь, Н. Савицька, Ю. Доброскок є прихильниками розвитку міжсуб'єктної комунікації і координації учасників торгівлі, адже це дозволяє якісно організувати спільний контроль над розвитком ринку, збільшити вагу їх пропозицій при удосконаленні системи державного регулювання ринкового та галузевого середовища та ін. [10, с. 78-101].

Не менш важливим є соціальний механізм державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі. Безперечно, такі теперішні тренди торгівлі, як соціалізація, соціальна відповідальність, соціальний діалог та ін., потребують належного регулювання з боку держави. Також у міру осучаснення та оновлення системи внутрішньої торгівлі посилюється роль інтелектуалізації та продуктивності праці, креативності та нагромадження нових знань. У праці [11, с. 177-183] такі зміни пов'язуються з появою нових підходів до розвитку людського капіталу, де найперше заведено враховувати талант, творчість, інтелект та інші особисті якості людини. Власники та керівники підприємств торгівлі, як і інших галузей, вбачають високу залежність їх результатів від наявності конкурентоспроможних талантів та все більше надають цьому увагу.

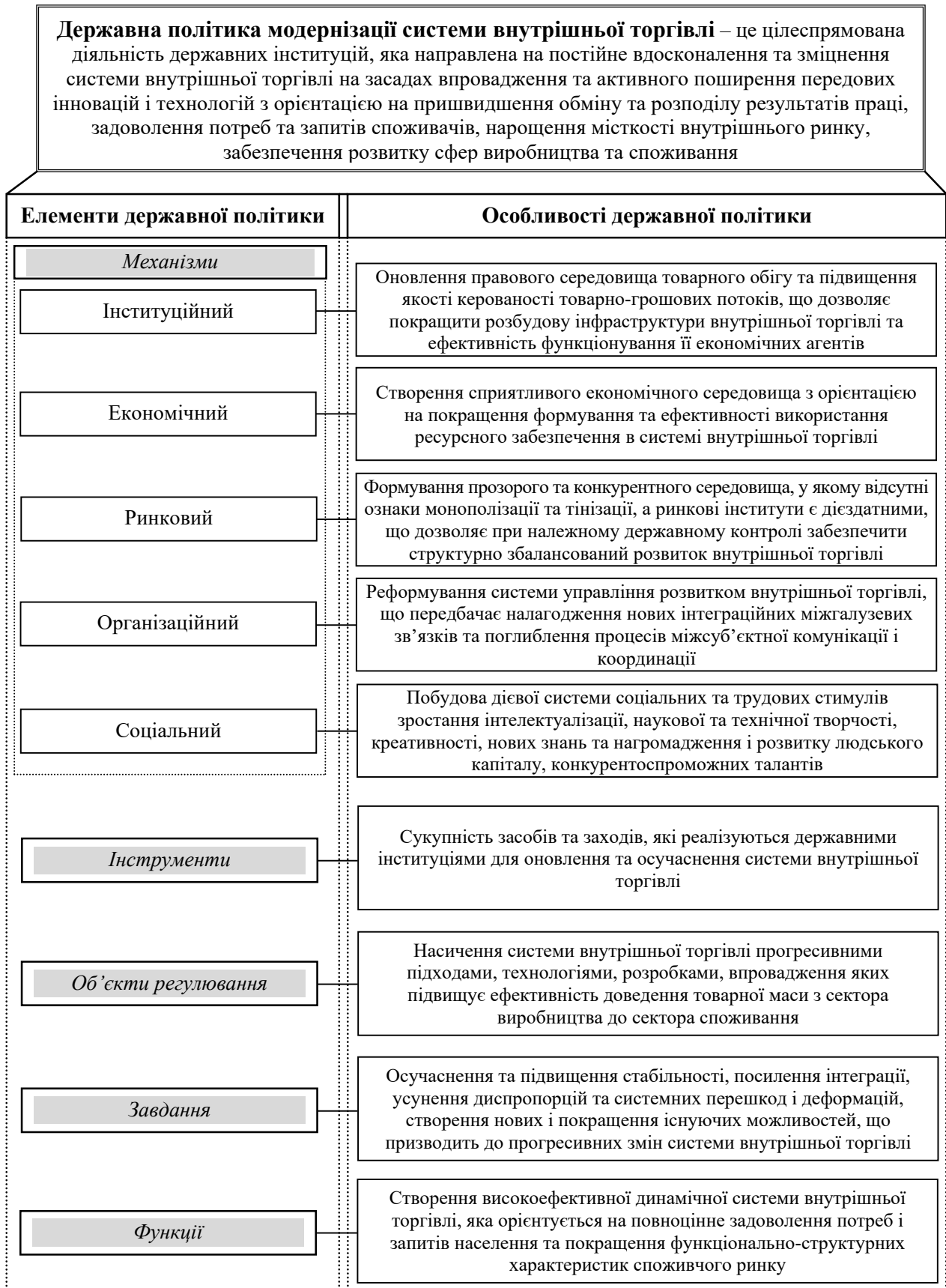

Рис. 1. Особливості державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі

Джерело: авторська розробка

Окрім механізмів (інституційного, економічного, ринкового, організаційного, соціального), заведено виділяти й інші елементи державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі, зокрема: (1) інструменти як сукупність засобів та заходів, які реалізуються державними інституціями для оновлення та осучаснення системи внутрішньої торгівлі; (2) об'єкти регулювання – прогресивні підходи, технології, розробки, впровадження яких підвищує ефективність доведення товарної маси з сектора виробництва до сектора споживання; (3) завдання – осучаснення та підвищення стабільності, посилення інтеграції, усунення диспропорцій та системних перешкод і деформацій, створення нових і покращення існуючих можливостей, що призводить до прогресивних змін системи внутрішньої торгівлі; (4) функції – створення високоефективної динамічної системи внутрішньої торгівлі, яка орієнтується на повноцінне задоволення потреб і запитів населення та покращення функціонально-структурних характеристик споживчого ринку [12, с. 4-13]. Виходячи з такого набору елементів, формуються сутнісно-змістовні характеристики та концептуальні особливості державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі, які узагальнено на рис. 1.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Державна політика модернізації системи внутрішньої торгівлі передбачає впровадження різних типів механізмів, інструментів та ін., що є необхідним в умовах значної непередбачуваності глобалізаційних змін та посилення ринкових викликів.

Варто відзначити, що ефективність реалізації державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі значною мірою залежить від сформованості базисних положень та якості їх оновлення. Так, до її базових елементів віднесено інституційний, економічний, ринковий, організаційний, соціальний механізми. Також особливості досліджуваної політики обумовлені обраними для її розроблення та реалізації інструментами, об'єктами регулювання, завданнями та функціями.

Перспективи подальших досліджень стосуються розвитку концептуальних засад методології аналізу державної політики модернізації системи внутрішньої торгівлі з огляду на необхідність удосконалення тео-

ретико-методологічного інструментарію розроблення та впровадження її механізмів та інших елементів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базилюк В.Б., Безпалько І.Р. Особливості інституційного механізму електронної торгівлі книжковою продукцією. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 3(1). С. 229–232.
2. Батченко Л.В., Деліні М.М. Інституційний механізм забезпечення соціально-економічної відповідальності підприємництва в національній економіці. *Ефективна економіка*. 2016. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_4_8
3. Нікитенко Д.В. Інвестиційна сприятливість бізнес-середовища як чинник інвестиційної безпеки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 18. С. 114–120.
4. Мельничук Л.В., Мартиненко М.О., Вінник І.В. Стратегічні напрями державного регулювання торговельної діяльності в Україні. *Економічний простір*. 2020. № 163. С. 46–50.
5. Чорна М.В. Конкуренція в роздрібній торгівлі: специфіка та особливості прояву. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2010. Вип. 2(12). С. 245–254.
6. Мельник І.М. Сучасні тенденції функціонування сфери товарного обігу в Україні. *Підприємництво і торгівля*. 2018. № 23. С. 104–110.
7. Васильців Т.Г., Флейчук М.І., Лупак Р.Л. Пріоритети і засоби державної політики забезпечення економічної безпеки розвитку внутрішнього ринку в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2017. Вип. 53. С. 10–19.
8. Мельник І. Зміст, структура та функції сфери товарного обігу. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2011. Вип. 13. С. 16–21.
9. Римар М.В., Ватаманюк-Зелінська У.З. Інтеграційні процеси у підприємстві : монографія. Львів : РВВ НЛТУ України, 2013. 188 с.
10. Шталь Т.В., Савицька Н.Л., Доброскок Ю.Б. Управління процесами взаємодії підприємств у каналах збуту в умовах глобалізації : монографія. Харків : Вид-во «Лідер», 2015. 201 с.
11. Дробиш Л.В. Людський капітал у сфері торгівлі: оцінка використання та нагромадження. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2011. № 4 (1). С. 177–183.
12. Куцик П.О., Лупак Р.Л., Качан О.Є. Специфіка механізмів державної політики розвитку внутрішньої торгівлі. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2023. Вип. 28. С. 4–13.

REFERENCES

1. Bazylyuk, V. B., Bezpalko, I. R. (2016), Osoblyvosti instytutysynoho mekhanizmu elektronnoyi torhivli knyzhkovoyu produktsiyeyu. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no 3(1), s. 229–232.
2. Batchenko, L. V., Dyelini, M. M. (2016), Instytutysynny mekhanizm zabezpechennya sotsialno-ekonomichnoyi vidpovidalnosti pidpryyemnytstva v natsional'niy ekonomitsi. *Efektivna ekonomika*, no 4, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_4_8
3. Nikytenko, D. V. (2017), Investytsiyna spryyatlyvist biznes-seredovyscha yak chynnyk investytsiynoyi bezpeky. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vyp. 18, s. 114–120.
4. Melnichuk, L. V., Martynenko, M. O., Vinnyk, I. V. (2020), Stratehichni napryamy derzhavnoho rehulyuvannya torhovelnoyi diyalnosti v Ukrayini. *Ekonomichnyy prostir*, no 163, s. 46–50.
5. Chorna, M. V. (2010), Konkurentsiya v rozdribniy torhivli: spetsyfika ta osoblyvosti proyavu. *Ekonomichna stratehiya i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*, vyp. 2(12), s. 245–254.
6. Melnyk, I. M. (2018), Suchasni tendentsiyi funktsionuvannya sfery tovarnoho obihu v Ukrayini. *Pidpryyemnytstvo i torhivlya*, no 23, s. 104–110.
7. Vasylytsiv, T. H., Fleychuk, M. I., Lupak, R. L. (2017), Priorytety i zasoby derzhavnoyi polityky zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky rozvytku vnutrishn'oho rynku v Ukrayini. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, vyp. 53, s. 10–19.
8. Melnyk I. (2011), Zmist, struktura ta funktsiyi sfery tovarnoho obihu. *Torhivlya, komertsiya, pidpryyemnytstvo*, vyp. 13, s. 16–21.
9. Rymar, M. V., Vatamanyuk-Zelinska, U. Z. (2013), Intehratsiyni protsesy u pidpryyemnytstvi : monohrafiya, RVV NLTU Ukrayiny, Lviv.
10. Shtal, T. V., Savytska, N. L., Dobroskok, Yu. B. (2015), Upravlinnya protsesamy vzayemodiyi pidpryyemstv u kanalakh zbutu v umovakh hlobalizatsiyi : monohrafiya. Vyd-vo «Lider», Kharkiv.
11. Drobysh, L. V. (2011), Lyudskyy kapital u sferi torhivli: otsinka vykorystannya ta nahromadzhennya. *Naukovyy visnyk Poltavs'koho universytetu ekonomiky i torhivli. Seriya: Ekonomichni nauky*, no 4 (1), s. 177–18.
12. Kutsyk, P. O., Lupak, R. L., Kachan, O. Ye. (2023), Spetsyfika mekhanizmiv derzhavnoyi polityky rozvytku vnutrishnoyi torhivli. *Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrayiny*, vyp. 28, s. 4–13.

*Стаття надійшла до редакції
15 травня 2024 року*